

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

S:t Lukas utbildningsinstitut

Psykioterapeutprogram, 90 hp

Examensuppsats på avancerad nivå, 15 hp

HT 2015

Ungdomars upplevelser efter en barnavårdsutredning

**Young peoples experiences after a child protection
investigation**

Författare:

Linda Strömberg

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Teoretisk bakgrund	1
2.1	Barnet som subjekt	1
2.2	Kasam	2
2.2.1	Begriplighet.....	3
2.2.2	Hanterbarhet	3
2.2.3	Meningsfullhet.....	3
3	Tidigare forskning	3
3.1	Empiriska vetenskapliga studier.....	4
4	Frågeställningar	6
5	Metod.....	7
5.1	Undersökingsdeltagare	7
5.2	Datainsamlingsmetoder.....	7
5.3	Bearbetningsmetoder.....	8
5.4	Genomförande	9
6	Forskningsetiska frågeställningar	9
7	Resultat	10
7.1	Begriplighet	11
7.1.1	Information	11
7.1.2	Förutsägbarhet	12
7.1.3	Förståelse	12
7.2	Hanterbarhet.....	12
7.2.1	Makt/Maktlöshet.....	13
7.2.2	Tillit/Förtroende	14
7.3	Meningsfullhet.....	15
7.3.1	Att känna sig förstådd.....	16
7.3.2	Matchning	16
7.3.3	Delaktighet.....	17
7.3.4	Intervjutillfället.....	17
8	Diskussion	18
8.1	Metoddiskussion.....	18
8.2	Resultatdiskussion	19
8.2.1	Delaktighet.....	19
8.2.2	Tillit/Förtroende	20
8.2.3	Makt/Maktlöshet.....	20
8.2.4	Att känna sig förstådd.....	20
8.2.5	Förståelse	21
8.3	Förslag till fortsatt forskning.....	21
	Referensförteckning	23
	Bilaga 1	25
	Bilaga 2.....	26

Sammanfattning

Inledning: I den här studien lyfts fem ungdomars röst fram kring hur deras upplevelse av kontakten med socialtjänsten sett ut. En utredning inom socialtjänsten innebär att en yttre kontrollinstans kommer in i ens eget och ens familjs liv vilket kan uppfattas som en förlust av kontroll och integritetskränkande. Att ungdomar befinner sig i en än större beroendeställning jämfört med vuxna gentemot myndigheter är ett faktum. Syftet med undersökningen är att utforska ungdomars upplevelser (12-18 år) efter en barnavårdsutredning.

Frågeställning: Hur beskriver ungdomar sina upplevelser efter en barnavårdsutredning?

Metod: I denna kvalitativa studie har fem ungdomar intervjuats. Data har sedan transkriberats och analyserats i ljuset av det teoretiska perspektiv som KASAM innebär.

Resultat: Samtliga ungdomar i studien berättar om en känsla av maktlöshet och osäkerhet kring sina egna rättigheter och möjligheter att vara delaktiga i utredningsprocessen. De beskriver en bristande tilltro till att eventuella beslut som fattas kan påverkas av dem själva om de uttrycker sina tankar kring behov av hjälp. Samtidigt som en tydlig önskan finns hos ungdomarna om att få hjälp och kunna påverka situationen.

Diskussion: Intervjuerna med ungdomarna genomsyras av deras önskan om att få göra sin röst hörd, att få vara med och påverka sin egen livssituation. För att den sociala barnavården i Sverige ska kunna fortsätta att utvecklas och förbättras behöver barn och ungdomars ställning stärkas och ytterligare belysas.

Nyckelord: barnavårdsutredning, barns röst, KASAM (Känsla av sammanhang)

Abstract

Introduction: In this study the voice of five young people are highlighted regarding their experience being in contact with the social services. An investigation by the social services means that an external control comes into the individuals life and the familys life, which may be perceived as a loss of control and intrusive. That young people are in even greater dependence compared to adults with authorities is a fact. The purpose of the study is to explore the experiences of young people (12-18 years) after a child protection investigation.

Question: How does young people describe their experiences after a child protection investigation?

Method: In this qualitative study, five young people were interviewed. Data is transcribed and analyzed in the light of the theoretical perspective that SOC means.

Result: All the young people in the study talks about a feeling of powerlessness and uncertainty about their rights and opportunities to be involved in the investigation process. They describe a lack of confidence that decisions can be influenced by themselves if they express their thoughts about the need for help. They have a clear desire to get help and be able to influence the situation.

Discussion: The interviews with the youths are permeated by their desire to make their voice heard, to be involved and influence their own situation. For social services for children in Sweden to be able to continue evolve and improve, children and young peoples position needs to be strengthened and further illuminated.

Keywords: childprotection investigation, childrens voice, SOC (Sense of Coherence)

1 Inledning

Mycket diskussioner har under senare år handlat om att lyfta fram barnens röst, rättigheter och behov inom olika verksamheter inom socialt arbete. Samtidigt har den psykiska ohälsan ökat hos barn och ungdomar de senaste åren (Socialstyrelsen, 2013).

Det yttersta ansvaret då ett barn riskerar att fara illa ligger på socialtjänsten. Inledande av barnavårdsutredning definieras och styrs av SoL (Socialtjänstlagen) 11 kap. 1 § och innebär att när en anmälan om misstanke att ett barn riskerar att fara illa ska socialtjänsten skyndsamt göra en förhandsbedömning som antingen resulterar i att beslut tas om att en utredning ska inledas alternativt att bedömning görs att utredning ej behöver inledas (Socialstyrelsen, 2006a).

Att som individ utredas inom socialtjänsten kan upplevas som integritetskränkande och smärtsamt då socialtjänsten har ett myndighetsansvar och beslut kan tas som går emot den enskildes vilja. Denna aspekt blir viktig då barn och unga som blir aktuella för barnavårdsutredning ofta befinner sig i en livssituation där de upplever låg känsla av meningsfullhet och ofta lider av dåligt mående. Det kan resultera i en känsla av förlust av kontroll eller möjlighet att påverka sin egen situation. Barn från 15 år har rätt att få föra sin egen talan och mindre barn har rätt att alltid få komma till tals (Socialstyrelsen, 2013). Det är däremot svårt för barn att själva se till att deras rättigheter skyddas när de befinner sig i en stark beordreställning till vuxenvärlden i allmänhet och kanske myndigheter i synnerhet. Därför är det av största vikt att det är barnets röst som ska stå i centrum. En strävan i denna studie är att bidra till en kompetenshöjning gällande barn och ungas upplevelser, deras förståelse och känsla av sammanhang och mening, för att öka möjligheten att kunna se deras situation och behov på ett bättre sätt. Sammanfattningsvis är syftet med studien att utforska ungdomars egna upplevelser av en barnavårdsutredning inom socialtjänsten.

2 Teoretisk bakgrund

2.1 Barnet som subjekt

Att sätta barns behov i centrum är något som blivit aktuellt inom många områden de senaste åren. För att lyckas med det så ställer det krav på att vi vuxna inte har ett vuxenperspektiv när vi utreder utan försöker ta reda på hur barns upplevelser och behov ser ut (Wahlström, 2000). Det har på senare tid blivit en debatt kring vikten av att lyfta fram barnperspektivet. I FN:s barnkonvention förstärks barns rätt att få information, att få uttrycka sina egna åsikter och det betonas att barn ska ses som egna unika individer vars upplevelser och behov ofta kan skilja sig från vad föräldrar och vuxna anser vara bäst (Socialstyrelsen, 2004).

För att kunna ha ett barnperspektiv behövs mer forskning kring barns upplevelser och erfarenheter samt ökad kunskap kring hur vi i mötet med barn kan lyfta fram deras röst. Något som Jim Wilson har beskrivit och fördjupat sig kring i boken ”Barnets röst i utredning och behandling”. Enligt författaren behöver professionella som möter barn i utredning och behandling ändra perspektiv från objekt till subjekt. Istället för att prata ”om” barn så behöver vi börja prata ”med” barnen.

Wilson menar att genom att lyfta fram barns röst och berättelser i olika situationer så bidrar det till att barnet blir en del av sin egen läkningsprocess. Att själva berättandet blir en del av att hantera och bearbeta de svårigheter som man varit med om (Wilson, 2011).

Barnet befinner sig också i en kontext som påverkar och påverkas av barnets egna unika upplevelser och erfarenheter. Denna kontext är också med och skapar den mening och förståelse som barnet har kring sin situation. Professionellas ansvar gentemot barnet är att vidga och fördjupa barnets förståelse för sin kontext. Som Antonovsky hävdar så blir denna fördjupade känsla av delaktighet och förståelse en viktig skyddsfaktor mot ohälsa (Antonovsky, 1994).

Att lyfta fram barnets röst blir extra viktigt med tanke på att en barnvårdsutredning för många kan upplevas som en förlust av kontroll och en känsla av osäkerhet när det gäller makten att påverka sitt liv. För barn finns denna obalans redan i det faktum att de är barn och upplevelsen av att vuxna bestämmer över deras situation. Desto viktigare menar Wilson att i utrednings- och behandlingssituationer ge extra fokus till att barnets berättelser ska få stå i centrum (Wilson, 2011).

2.2 Kasam

En av de grundläggande teorierna som studien kommer att vila på är Aaron Antonovskys Kasamteori. Kasam (Känsla av sammanhang) är en benämning på en skyddande faktor som Antonovsky hittade då han studerade människor som utsatts för svåra livssituationer. De individer som hade en hög känsla av sammanhang klarade svårigheter bättre och de negativa konsekvenserna var färre. Enligt Antonovsky bidrog en hög Kasam både till ett fysiskt och psykiskt bättre mående. Han fann också att de individer med hög Kasam hade en högre stresstolerans och de kunde mer effektivt möta svårigheter som utmaningar istället för som hot (Antonovsky, 1994).

Då en individ har stark Kasam kan detta enligt Antonovsky göra det lättare att hantera svårigheter och bidra till bättre hälsa. Vikten av att barns verklighet är begriplig och förutsägbar diskuterar Aaron Antonovsky i sin bok ”Hälsans mysterium”. Antonovsky menar att begreppet begriplighet bygger på förutsägbarhet. För att barnet ska kunna få en förutsägbar situation krävs att barnet förstår den information som vuxna ger.

Antonovsky hade en strävan att lyfta fram det salutogena perspektivet kring människors hälsa. Att lyfta fram de friskfaktorer som individen använder sig av för att kunna klara av motgångar och svårigheter bättre.

Kasam består av tre centrala begrepp : begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

2.2.1 Begriplighet

Att individen uppfattar det som händer i livet och framförallt i svåra situationer som begripligt och till viss del förutsägbart. Det finns en känsla av att kunna påverka sin situation och att det som händer inte avgörs av slumpen eller upplevs som helt oförklarligt.

2.2.2 Hanterbarhet

Detta begrepp handlar enligt Antonovsky om känslan av vilka resurser och möjligheter som finns för mig som individ när det gäller att hantera svårigheter. Hur ser upplevelsen ut hos den enskilde gällande möjligheten att bemästra sorg, hot eller smärta? Dessa resurser kan både vara yttre faktorer som vänner, jobb, nätverk och sociala sammanhang men också ens inre resurser.

2.2.3 Meningsfullhet

Begreppet meningsfullhet ses ofta som den viktigaste delkomponenten i Kasam. En individ som kan se en mening i det som inträffar upplever också ett större engagemang i saker. Känslan av mening både kognitivt och känslomässigt resulterar i en högre motivation och energi i händelser i livet. Det påverkas även av hur individen förstår sig själv och sin omvärld vilket beror på tre faktorer: hur individen inhämtar information gällande omvärlden och sig själv, hur informationen bearbetas samt sättet som individen kan använda sig av den (Antonovsky, 1994).

3 Tidigare forskning

Den sökning som gjorts gällande tidigare forskning har gjorts på SwePUB, Diva och PsycINFO. De sökord som använts har varit : barnavårdsutredning, barns röst och KASAM. Engelska sökord som använts: childprotection investigation, child´s voice och SOC (Sense of Coherence).

En barnavårdsutredning innebär att socialnämnden vid misstanke om att ett barn riskerar att fara illa ska inleda en utredning. Det ska ske skyndsamt och ger socialtjänsten rätt att ta kontakter, beslut samt vidta åtgärder som kan gå emot barnets och föräldrarnas önskemål. Syftet är att garantera att barnet får skydd och grundläggande behov tillfredsställda. Vidare ska utredningen bedrivas skyndsamt och vara klar inom fyra månader. Alla relevanta uppgifter ska dokumenteras och

den som berörs av utredningen ska informeras om att en utredning är inledd. Både utredningsprocessen och eventuella stöd och hjälpinsatser ska utformas och utföras i nära samarbete med barnet och barnets föräldrar. Trots dessa krav och riktlinjer för hur en barnavårdsutredning ska bedrivas, finns ett stort utrymme för den enskilda socialsekreteraren att själv utforma utredningen i detalj, då lagen ej säger något om detta (Sundell, Egelund, Löfholm & Kaunitz, 2007).

Enligt riktlinjer i BBiC (Barns Behov I Centrum) ska individer som kommer att vara föremål för en barnavårdsutredning informeras kring hur utredningsprocessen kommer att gå till samt att delaktighet ska eftersträvas genom hela processen (Socialstyrelsen, 2006b).

Socialstyrelsen fann vid en uppföljning efter lagändringar som skedde 1998 och 1999 att barnsamtal ofta var en del i utredningsprocessen men att barnens inställning och eventuella möjligheter att påverka beslut sällan dokumenteras. Detta resulterade i att en kunskapsöversikt publicerades av Socialstyrelsen gällande hur samtal med barn inom socialtjänsten kan bedrivas. Vikten av att ge information till barn för att stärka deras känsla av sammanhang betonas (Socialstyrelsen, 2004). Att vuxna behöver skapa sig en bild av hur ett barns situation ser ut är en viktig del i en barnavårdsutredning. Men vikten av att också ge barnet en ökad kunskap om sin egen situation och en känsla av kontroll och meningsfullhet är minst lika viktigt för barnets mående. Ofta beskrivs barnets situation på ett detaljerat och innehållsrikt sätt i utredningar medan barnets egna föreställningar och upplevelser inte framställs i samma grad. I Socialstyrelsens skrift framgår vidare att barns upplevelser av maktlöshet ökar och känslan av att kunna påverka och hantera situationen är låg. I samtal med barn som är aktuella inom socialtjänsten kan professionella öka känslan av förståelse och hanterbarhet hos barnet genom att göra barn delaktiga i processen och visa respekt och intresse för deras upplevelsevärld. Enligt rapporten kan det ha stor betydelse för barnets framtida förmåga att hantera svårigheter om dess Kasam är svag eller stark. Att också lyfta fram resurser och barnets positiva förmågor ökar viljan att vara en del i utredningen och försöka ta makten över sitt eget liv (Socialstyrelsen, 2004).

3.1 Empiriska vetenskapliga studier

Ett flertal studier har gjorts kring hur socialtjänstens barnavårdsutredningar tar tillvara på barnets röst i barnavårdsutredningar (Wahlström, 2000), barnets delaktighet i utredningen (Hollander, 1999) samt hur barnets utsagor tolkas och analyseras (Edvardsson, 1996). En del studier och avhandlingar har gjorts när det gäller barns upplevelser av själva utredningsprocessen och även barns tankar kring ev åtgärder som utredningen har utmynnat i (Hultman, 2013). Dock är merparten av dessa studier analyser och undersökningar baserade på de skriftliga dokumenten i en utredning. Ytterst få studier har gjorts där barn och ungdomar intervjuas kring sina upplevelser och erfarenheter av en utredningsprocess. I en studie av Elin Hultman som innefattade 259 st barnavårdsutredningar framkom att barns upplevelser beskrevs i begränsad omfattning i den skriftliga utredningen.

Resultaten i studien visade att barnens delaktighet och möjlighet att påverka beslut kring sin egen situation ofta var begränsad och sammanfattningsvis konstaterades att barns status bör höjas i utredningsarbetet (Hultman, 2013).

I en rapport gjord 2009 i Skottland, som initerades av Her Majesty's Inspectorate of Education (HMIE) har man tittat på hur barns röst tas om hand inom den sociala barnvården. Genom att lyssna på och ta tillvara på barnets röst och delaktighet i beslut har man kunnat visa på bättre resultat. I rapporten lyfts tre kvalitetsindikatorer fram:

1. **Att barn och unga blir lyssnade på, förstådda och respekterade.**
Vilket betyder att barn ska bli tagna på allvar och kommunikationen och tilliten skapas utifrån barnets arena.
2. **Att barn och deras familjer involveras i viktiga nyckelsituationer.**
Fokus är att barns delaktighet i formella möten ska prioriteras och att barnet kan få någon som blir ett språkrör, en form av försvarare av barnets röst, vars syfte är att göra allt för att barnets berättelse ska få plats.
3. **Barn och unga ska få vara med och utveckla den sociala barnvården och påverka de hjälp och stödverksamheter som finns.**

Några av de röster som presenterades i rapporten, som innefattade 226 intervjuer med barn, var följande:

"...barn behöver få veta vad som kommer att hända med det som dom säger, redan från början."

"Vi vill inte ha en lång rapport skriven med vuxnas ord"

Resultaten i studien (HMIE, 2009) visade sammanfattningsvis att barnen uttryckte saker som försvårade deras möjligheter att uttrycka sig eller att vara delaktiga. Bland det:

- Att vuxna pratar "över huvudet" på dom
- När ett svårt språk och svåra ord används
- Upprepande av påståenden och frågor
- Frågor som är krångliga och konstiga
- När vuxna pratar om barn snarare än med dom

Det finns ett stort behov av fortsatt forskning kring hur barnvården ser ut i Sverige, detta konstaterades av Sundell, Egelund, Löfholm och Kaunitz som 2007 fick i uppdrag av FoU (forsknings- och utvecklingsenheten) i Stockholm att titta på hur det generella forskningsläget såg ut gällande detta område. Den mesta forskningen kommer från Nordamerika och Storbritannien, medan få undersökningar har gjorts i Norden. De studier som gjorts i Sverige utgår

framförallt från ett byråkratiskt perspektiv som har mer fokus på de förutsättningar som socialarbetaren har och lyfter fram de formella aspekterna av barnavårdsutredningar. Som nämnts tidigare har få studier gjorts där barn och ungdomars subjektiva upplevelser lyfts fram, dock har ett fåtal undersökningar lyft fram föräldrars berättelser av hur en utredningsprocess har upplevts (Sundell, Egelund, Löfholm & Kaunitz, 2007). Enligt författarna är ett av de viktigaste redskapen när vi värderar barn och ungdomars situation hur de själva upplever och beskriver sin vardag. Vidare betonar författarna riskerna som finns att den juridiska aspekten blir det avgörande i en barnavårdsutredning och att utredningsprocessen mer blir en form av ett ”säkrande” av bevis för att motivera en specifik insats (Sundell, Egelund, Löfholm & Kaunitz, 2007).

I en studie som gjordes 1999 av Sundell och Karlsson konstaterades att barn och föräldrar sällan är delaktiga i utredningsarbetet. Studien omfattade utredningar från 10 skilda kommuner. Vidare visade resultatet från studien att socialsekreteraren i de flesta fall styrt utredningsarbetet helt själv, utan inverkan från vare sig föräldrar eller barn (Sundell & Karlsson, 1999).

I en brittisk undersökning gjord av Parton, Thorpe och Wattam framkommer att föräldrar och barn kan beskriva en besvikelse i kontakten med socialtjänsten som främst handlar om att de inte känt sig delaktiga och att de haft ytterst lite inflytande över utredningsprocessen, vad olika möten ska innehålla samt hur beslut fattas. Det framkommer också i studien att ibland vet inte ens föräldrar eller barn att det finns en pågående utredning kring deras familj. De brister i dokumentationen som finns är ibland ett tecken på att socialsekreteraren endast dokumenterar det som är nödvändigt rent organisatoriskt för att ett beslut ska kunna fattas (Parton, Thorpe & Wattam, 1997).

Liknande resultat har redovisats i svenska studier. Att en ilska ofta finns gentemot myndigheter. Föräldrar beskriver också en ovilja till att delta i utredningsprocessen samt en osäkerhet kring förutsättningar och rättigheter i samband med anmälan (Sundell, Egelund, Löfholm & Kaunitz, 2007). Kritik har också lyfts fram mot att barnavårdsutredningar tvingas följa en logik som främst utgår från administrativa och juridiska aspekter. Det riskerar att göra barnet till ett objekt då själva processen kan upplevas främmande för barnet. De händelser och frågor som hamnar i centrum utgår kanske ej från det barnet tycker är viktigt (Sundell, Egelund, Löfholm & Kaunitz, 2007).

Sammanfattningsvis finns det stora utmaningar för den enskilda socialsekreteraren i att göra en saklig och objektiv barnavårdsutredning, då det dels ställs krav på snabbhet och objektivitet samtidigt som det saknas enhetliga och tydliga kriterier för hur en utredningsprocess ska gå till.

4 Frågeställningar

Syftet med studien är att genom intervjuer och kvalitativ analys undersöka ungdomars upplevelser av en barnvårdsutredning. Följande frågeställning har formulerats:

Hur beskriver ungdomar sina upplevelser efter en barnvårdsutredning?

5 Metod

5.1 Undersökningsdeltagare

Valet av undersökningsgrupp har begränsats till ungdomar i åldern 12-18 år, där en barnvårdsutredning har gjorts under de senaste 12 månaderna. En utredning enligt SoL 11 kap. 1§ kan antingen inledas utifrån att en ansökan skett från den aktuella familjen eller att en anmälan gjorts utifrån misstanke att ett barn far illa. Urvalet i denna studie begränsas till att bara fokusera på utredningar som inletts utifrån en anmälan. Urvalet av intervjupersoner har gjorts utifrån ett tillgänglighetsurval i en kommun i södra Stockholm.

Inledningsvis genomfördes en intervju med en handläggare inom en barn- och ungdomsgrupp i orienterade syfte, vars resultat ej kommer att redovisas men bidrog till utformandet av intervjuguiden.

5.2 Datainsamlingsmetoder

Den metodologiska ansatsen i studien är en kvalitativ innehållsanalys då denna metod lämpar sig bäst i relation till studiens syfte. Både kvantitativa och kvalitativa metoder strävar efter att ge en fördjupad förståelse av det samhälle vi lever i och hur människor påverkas och handlar utifrån vissa skeenden. Skillnaden mellan metoderna är att vid kvantitativ metod så omvandlas informationen till siffror och mängder medan det är forskarens uppfattning och tolkning av informationen som är det rådande inom kvalitativ metod (Langemar, 2008). Att försöka ge en helhetsbild av ett fenomen eller ett skeende för att därmed ge ökad förståelse är en av styrkorna i den kvalitativa metoden. Att utforska och beskriva kvalitén i individers upplevelser vilket är den kvalitativa forskningens strävan (Langemar, 2008) stämmer väl överens med denna studies syfte att lyfta fram ungdomars egna berättelser om sina upplevelser.

Förståelsen för den situation som ungdomarna i studien avser att utforska kräver ett intersubjektivt möte mellan forskaren och intervjupersonen (Holme & Solvang, 1997) vilket möjliggörs via en kvalitativ ansats. Den förförståelse, egna

erfarenheter och fördomar som forskaren har går ej att frigöra sig ifrån, vilket kan ha styrt resultatet av datainsamlande och analys. Då det vid kvalitativ forskning är viktigt att dels vara öppen och flexibel med relativt låg grad av strukturering, samtidigt som forskaren behöver ha ett självkritiskt perspektiv samt ha insikt i sin egen förförståelse så har en loggbok använts. En loggbok används i form av en ”dagbok”, där frågeställningar, hypoteser och svårigheter antecknas regelbundet. Dels ökar det forskarens möjlighet att vara självkritisk under arbetets gång och dels underlättar det arbetet med att hitta en ”röd tråd” i studiens olika delar (Langemar, 2008).

Att använda barnintervjuer i vetenskaplig forskning har av vissa ifrågasatts och enligt Lindh-Munther så kan barn och ungdomars trovärdighet ifrågasättas när det gäller faktiska vittnesmål, däremot betonas att barn och ungdomars känslor, upplevelser och tankar kring fenomen och händelser bör vara en självklar del i dagens forskning (Lindh-Munther, 1999).

I undersökningen har fem stycken intervjuer genomförts med ungdomar i åldern 12-18 år, varav fyra stycken var pojkar och en flicka. Intervjuerna pågick mellan 40-45 minuter och spelades in med digital bandspelare för att sedan transkriberas. Vid inledningen av intervjun beskrevs syftet med studien, hur länge intervjun skulle pågå, hur det inspelade materialet skulle användas och information kring frivillighet och sekretess.

En intervjuguide (Langemar, 2008) användes vid intervjuerna med ungdomarna. Intervjuerna var halvstrukturerade, bestående av en checklista med frågor som gav en tematisk ram för samtalen (Bilaga 1). Det fanns således ett relativt stort utrymme för ungdomarna att själva vara delaktiga och styra innehållet i intervjun, vilket passade studiens syfte och frågeställning, att få fram ungdomarnas egna unika berättelser och upplevelser. Intervjuerna är således respondentintervjuer, dvs intervjuer som görs med personer som är delaktiga i den företeelse som studeras (Holme & Solvang, 1997).

Vissa frågeområden berördes under intervjuerna: Hur har ungdomen känt sig i mötet med socialsekreteraren? Gavs tillräckligt med information för att ungdomen skulle förstå syftet med utredningen? Hur såg den enskilde ungdomens behov ut av förståelse, bemötande och tillit? Hur upplevde ungdomen graden av delaktighet?

5.3 Bearbetningsmetoder

Vid kvalitativa studier är TA (Tematisk analys) en vanlig förekommande metod. Vilket innebär att det insamlade materialet struktureras under olika teman. Dessa teman kan antingen vara bestämda i förväg (deduktiv TA) eller utgå från det insamlade materialet (induktiv TA). Denna studie använder sig av både deduktiv och induktiv tematisk analys. Huvudkategorierna är överensstämmande med de

centrala beståndsdelarna i KASAM-teorin. De underkategorier som utarbetats är grundade i det specifika insamlade materialet, dvs att de är av en induktiv karaktär.

Utifrån en önskan att få en så bred analys som möjligt skrevs samtliga intervjuer ut ordagrant och i sin helhet. Bearbetningen av materialet skedde vågrätt, alltså transkriberades tillsammans på en och samma gång, för att sedan ha lästs igenom ett flertal gånger. Vid genomläsningen avidentifierades till en början allt material. Därefter markerades teman och citat som var aktuella för studiens syfte och den markerade texten sorterades in under de förutbestämda temana. Vissa återkommande mönster plockades ut från materialet och underkategorier växte fram och redigerades ett antal gånger varefter materialet bearbetades. Slutligen analyserades resultatet i ljuset av studiens teorigrund (Langemar, 2008). Vid redovisningen av resultatet har utvalda citat från ungdomarnas berättelser tagits med. Urvalet av citat har gjorts med syfte att bidra till en ökad förståelse av de olika frågeområdena som studien vilar på samt för att ge en bild av intervjuens innehåll och på ett mer levande sätt göra ungdomarnas röster hörda.

5.4 Genomförande

Studien påbörjades våren 2013. I november 2013 var forskningsplanen färdigställd. Intervjuerna genomfördes och transkriberades under hösten 2014 och våren 2015 parallellt med att litteraturfördjupning gjordes kring den tidigare forskning som fanns inom området samt genomgång av relevanta teorier. Inledningsvis togs en kontakt med en verksamhetschef inom Indvid och familjeomsorgen i socialtjänsten i en Stockholmskommun. En ungdomsbehandlare i kommunen kontaktades därefter och informerades om syftet med studien, samt tillfrågades om ungdomar som skulle kunna vara aktuella som intervjupersoner. Vid personliga möten tillfrågades sex stycken ungdomar om att delta i studien, ett informationsbrev gavs också för ungdomen att läsa igenom samt ta med till sina vårdnadshavare (Bilaga 2). Av dessa tackade fem stycken ungdomar ja. Efter att ungdomen tackat ja till att delta i studien togs telefonkontakt med vårdnadshavare som informerades kring syftet med studien, sekretess, frivillighet m.m. och som därefter fick möjlighet att ge sitt samtycke. Intervjuerna ägde rum i de lokaler där ungdomarna tidigare varit när de haft kontakt med ungdomsbehandlaren. Det kan ev ha bidragit till att de lättare kunde vara närvarande då rummet och lokalerna var välbekanta för dem.

6 Forskningsetiska frågeställningar

Syftet med studien är att lyfta fram ungdomars röst kring det kraftfulla ingreppet i en människas liv som en barnavårdsutredning kan innebära. Att intervju ungdomar är utifrån det en förutsättning. Ett ställningstagande har varit att intervjuerna med ungdomarna ska genomföras enskilt och ej med föräldrarna

närvarande. Vinsterna med detta är att ungdomen blir mindre påverkad av det system som den befinner sig i. En annan svårighet med föräldrarna närvarande vid intervjun skulle kunna vara att de också vill förmedla sina upplevelser av utredningsprocessen.

Enligt Lagen om etikprövning av forskning som avser människor ska forskningen alltid utföras med respekt för den personliga integriteten och bygga på en respekt för människovärdet. I lagen framgår att då det gäller forskning som avser personer som ej fyllt 18 år behöver vårdnadshavare informeras samt att samtycke ges. Då studien bygger på tanken att ungdomars röst ska lyftas fram samt vikten av att ge barn och ungdomar information och en känsla av sammanhang för att kunna göras delaktiga, så var det extra viktigt hur ungdomen informerades kring syftet med forskningen, vilka metoder som skulle komma att användas samt att deltagandet byggde på frivillighet och när som helst kunde avbrytas (SFS, 2003:460).

Studien har också utgått från Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer, informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2012).

7 Resultat

Resultatet från de data som intervjuerna bygger på, har först delats in i tre stycken huvudkategorier som utgår från KASAM och de är områdena: Begriplighet, Hanterbarhet och Meningsfullhet. Inom var och en av dessa områden finns en eller flera underkategorier. Kopplat till dessa kategorier och underkategorier så presenteras citat och upplevelser från ungdomarna, som framkommit i den tematiska analysen.

Ungdomarna beskriver en önskan om att *förstå* syfte och innebörd med en utredning.

Att de ska känna en trygghet i att de *kan påverka* sin situation och känner delaktighet.

Att en känsla av tillit och respekt finns i mötet med socialsekreteraren vilket ökar *viljan* att vara en del i en utredningsprocess.

Följande tabell illustrerar de kategorier och underkategorier som resultatet utgår ifrån:

Huvudkategorier	Underkategorier	
Begriplighet	”Jag vet...”	<ul style="list-style-type: none"> • Information • Förutsägbarhet • Förståelse
Hanterbarhet	” Jag kan...”	<ul style="list-style-type: none"> • Makt/Maktlöshet • Tillit/Förtroende
Meningsfullhet	” Jag vill...”	<ul style="list-style-type: none"> • Att känna sig förstådd • Matchning • Delaktighet

7.1 Begriplighet

Alla de intervjuade ungdomarna uttrycker att det varit svårt att förstå syftet och innebörden med en utredning, och även om en av ungdomarna berättar att han tror att tanken var att utredningen skulle vara en hjälp för honom kunde han inte beskriva vad socialtjänsten hade för hjälp att ge. Tre av ungdomarna säger också uttryckligen att det var svårt att förbereda sig inför samtalen med handläggaren då de inte fått information om vad samtalen skulle handla om. Det finns också en osäkerhet hos flera av ungdomarna vad som förväntas av dom under utredningsprocessen. Samtliga ungdomar är osäkra på vart den skriftliga utredningen förvaras, hur länge den sparas samt vilka som eventuellt får ta del av den. En av ungdomarna är också vid intervjutillfället osäker på om det pågår en utredning just då eller om den är avslutad.

7.1.1 Information

Hur upplevelserna av vilken information som getts i kontakten med socialtjänsten och vad som är lagom mycket skiljer sig åt i intervjuerna. Någon ungdom uttrycker att det hade varit bra att från början få veta vad socialtjänstens syfte med en utredning är och vad det finns för hjälp att få. En annan ungdom beskriver svårigheten med att ta in för mycket information vid ett första möte:

”Allt han sa...det räckte för mig för att kunna förstå tror jag...jag tror inte att jag kunde få in så mycket mer i skallen. Det han sa var tillräckligt”

En av ungdomarna berättar följande:

”...dom informerade ju mest föräldrarna typ och sen var man väl med på nåt möte sådär men det var ju mest att man satt i sina egna tankar, man fattade ju inte vad det handlade om..”

"Hon antecknade...men jag har ingen aning om liksom vad hon har...hon har säkert gjort någonting...nån utredning av det här men jag tror inte att jag har sett det..."

Ytterligare en ungdom berättar kring hur upplevelsen var vid avslutet med socialtjänsten:

"Jag kom dit för att jag skulle så här, vi skulle avsluta utredningen och då sa dom bara att jag skulle "ha det bra" typ"

7.1.2 Förutsägbarhet

Flera av ungdomarna uttrycker att det varit svårt att förbereda sig inför möten med handläggaren då de ej vetat i förväg vad mötet skulle handla om. En av ungdomarna upplever också en osäkerhet inför vad det eventuellt kan finnas för förväntningar från socialtjänsten på honom.

"...det var typ när socialsekreteraren tog första ordet som jag visste vad vi skulle prata om..."

"...när jag hade möte så tog jag av mig till exempel klockan, örhänget, armbandet för att inte se kriminell ut, jag gick in dit och pratade med respekt och allting. Jag har en kompis som gick dit och socialsekreteraren började höja rösten åt honom bara för att han kom in med ring och han vart tillsagd att ta av sig dom, men jag tycker att om socialtjänsten har något krav på dig så kan dom ställa det innan, till exempel att ta av sig örhängen...då är man förberedd"

7.1.3 Förståelse

Tre av de intervjuade ungdomarna har svårt att beskriva vad syftet är med att en utredning genomförs. Flera av ungdomarna säger att de fått ganska lite information kring vad syftet är, en av ungdomarna resonerar kring om det ibland kan vara en skrämselfaktor för att få ungdomar att sköta sig:

"Det kanske finns en skrämselfaktor eller någonting, för att man ska hålla sig borta från skiten. Det är ju inte många som gillar dom liksom, i alla fall inte ungdomar, kanske äldre"

"Ja...alltså...jag vet inte vad deras syfte är egentligen! Jag har aldrig tänkt på det...dom utreder en hela tiden typ"

"Jag har hört ganska mycket! Och hur ska man säga...mycket av det som jag har hört är faktiskt ganska sant, det är att du går dit, dom tar fram massa papper, du får skriva på papper, du får läsa papper och sen liksom ut...det är slut...förstår du? Det är så jag har sett det, det är inget mer än det"

7.2 Hanterbarhet

Flera av de intervjuade ungdomarna har en upplevelse att det är socialsekreteraren som har störst inflytande över utredningsprocessen och hur beslut tas samt vilka

beslut som fattas. Ingen av ungdomarna har en upplevelse av att de kunde säga nej till möten, byta handläggare om de önskat eller beskriva sina upplevelser till socialsekreteraren kring utredningsprocessen. En av ungdomarna berättar att det kändes skönt när socialsekreteraren uttryckte att det fanns hjälp att få och att ungdomen gärna fick höra av sig när som helst.

"Hon sa att om det här skulle hända så kan du typ ringa mig eller skriva ett mail, då kändes det mycket tryggare"

7.2.1 Makt/Maktlöshet

Återkommande i intervjuerna är att ungdomarna uttrycker en osäkerhet kring vad de själva har att säga till om. En av ungdomarna säger att det kan kännas som att bli kallad till domstolen. Det är lika bra att göra det som socialsekreteraren säger annars kan det förvärra situationen. Fyra av de fem intervjuade ungdomarna beskriver att det är socialsekreteraren som ensam tar besluten och på olika sätt beskriver dom en osäkerhet kring om det spelar någon roll att säga vad man själv önskar. Bristen på möjlighet att påverka och känsla av maktlöshet beskriver flera av ungdomarna när det gäller hur beslut tas och vilka beslut som fattas.

"...jag tror att man känner att det är dom som har makten typ...det är väl inte så att det är typ en diktatur eller så men på nåt sätt är det ju ändå det för att man har nån slags talan och ens föräldrar har också nån slags talan men i slutändan så är det ju alltid dom som bestämmer besluten liksom"

"Man har ingen kontroll över sitt eget liv...man känner sig ganska maktlös"

En av ungdomarna beskriver möjligheten att påverka mötenas innehåll eller tidslängd på följande sätt:

"När hon frågade någonting så var det bara det hon ville veta, det var liksom inget som jag hade tänkt mig, det var formellt för att hon skulle få veta massa grejer"

Samma ungdom uttrycker:

"Vi har inget annat val, dom ber oss komma till ett möte och då får vi väl åka dit liksom. Det är ingen idé att komma dit med sura miner för liksom det kommer ju inte göra nåt åt saken heller"

Däremot säger flertalet av ungdomarna att de känner igen sig i den skriftliga utredningen och de är också övertygade om att de kunnat påverka det som skrivits.

"Allt stämde i utredningen förutom en grej, det stämde identiskt, för jag kände igen det, kanske var det något annat ord så där, men det var jag som sa det, vem som helst som känner mig hade kunnat känna igen det!"

"Det har nog handlat om mig, tror jag, jag tror inte dom skrivit något som jag inte har sagt och om dom har gjort det så har jag rättat dom också"

Svårigheten med att sitta still länge och behovet av att samtalens längd skulle anpassas efter vad man själv orkar med säger en ungdom hade varit viktigt:

"Dom har mycket att säga, men kanske lite kortare samtal, man kanske kan komma dit en annan gång och att man tar bara halva samtalet för det är jobbigt att sitta still länge och då blir det ganska jobbigt för man tänkte bara på att man ville gå därifrån så kunde man ju inte svara ordentligt på frågorna"

Flera av ungdomarna beskriver att det inte finns något val utan det bästa är att göra som socialsekreteraren säger. Deras upplevelser av maktlöshet och osäkerhet kring möjligheten att styra utredningsprocessen eller vilka beslut som fattas är genomgående.

"Om jag inte skulle gå dit eller om vi inte skulle ha lyssnat på det socialtjänsten säger så skulle dom göra en ännu större grej av det här, dom skulle bara tänka "ja, med det kanske finns problem i familjen" eller jag vet inte, nåt liknande. Man måste, det är liksom som när du får ett papper hem och du ska vittna i domstol, du går inte dit och då skickas det ett till och sen fortsätter det så! Och till slut kommer polisen hem till dig och så känns det med socialtjänsten. Det känns likadant"

En annan ungdom är osäker kring frivilligheten i att vara delaktig i utredningen och att gå på mötena:

"Jag hade sagt att jag inte ville gå dit och hon hade sagt att jag inte behövde men dom sa att jag inte kunde avsluta mitt i utredningen, jag var tvungen att göra klart den sa dom"

Det finns hos flera av ungdomarna en brist på tillit att socialsekreteraren är intresserad av att höra deras upplevelser kring kontakten:

"Varför ska jag säga vad jag tycker? Dom kommer ändå inte ta åt sig.."

På frågan om varför ungdomar som upplever sig missförstådda och maktlösa i kontakten med socialtjänsten inte berättar det svarar en ungdom såhär:

"För om man har gjort fel och nu pratar jag om socialtjänsten, det är ganska stort, över hela Sverige, så pass stora myndigheter bryr sig inte om så pass små problem. Det är ju ingen big deal, det är ingen stor grej för dom"

7.2.2 Tillit/Förtroende

Oron inför mötet med socialtjänsten och vikten av att känna sig trygg och att ett förtroende skapas beskriver flera av ungdomarna. Ett par av ungdomarna

beskriver den ömsesidiga respekten som krävs för att de ska vilja vara en del i utredningsprocessen. En av ungdomarna uttrycker den lättnad uppstod när socialsekreterarna upplevdes som snälla och att de uttryckte att de var där för att hjälpa.

"...först fick jag ont i magen, jag visste knappt vad socialtjänsten var...men sen så släppte det efter ett tag, det var inte så farligt då. Jag fick information och dom sa det med trevlig attityd, dom var glada när dom sa det också och inte så här allvarliga. Dom sa typ att dom var där för att hjälpa mig och då släppte det."

En annan ungdom beskriver sina tankar om vikten av ömsesidig respekt i mötet med socialtjänsten:

"Socialsekreteraren..det är inte alltid dom pratar med respekt med ungdomarna. Dom pratar med ungdomarna beroende på hur ungdomarna ser ut. Om någon kommer in och ser kriminell ut då kommer dom att prata med honom på ett spydigt och kaxigt sätt och det där...ungdomar tolererar inte sånt! Om jag går dit med respekt så förväntar jag mig inte att någon kommer med ful attityd mot mig"

Bristen på tillit och även en upplevelse av maktlöshet uttrycker en ungdom på följande sätt:

"Vi har haft struliga handläggare som har tappat bort papper och sånt och vi har varit tvungna att göra om samtal och utredningar igen, det var någon ny som nyss hade blivit anställd..."

Ytterligare en ungdom beskriver det så här:

"Jag ringde han och han svarade inte...han skulle ringa tillbaka men sen gjorde han inte det. Och sen sket jag i det"

7.3 Meningsfullhet

Samtliga fem ungdomar uttrycker en stor osäkerhet kring vad meningen med en barnavårdsutredning är och flera av ungdomarna säger också att de upplever att det främsta syftet är att det är något som måste göras rent formellt och egentligen inte främst handlar om deras behov av hjälp. Några av ungdomarna har dock upplevelser av att den enskilda socialsekreteraren har visat en värme och uttryckt att de vill erbjuda hjälp. Trots detta har flertalet av ungdomarna en låg tilltro till att utredningsprocessen i sig kan vara en hjälp för dom.

En av ungdomarna beskriver det på detta sätt:

"Jag skulle inte säga att det är en hjälp, det är mer en jobbig sak. Jag tycker att socialtjänsten är onödig, om ungdomar har problem med droger och alkohol och allt möjligt, varför kan dom inte

ta hand om hela saken så att man får hjälp, det känns som att problemet växer för en liten grej, det tar så lång tid och det blir så stort...det gör bara saken värre!"

"Det är ingen mer mening för mig tror jag, det är mer mening för att det ska finnas formellt, det ska vara så. Det ska finnas papper om det här och så...det ska vara gjort! Lagar och regler, det är inte för mig liksom det är bara för att det ska finnas"

7.3.1 Att känna sig förstådd

I intervjuerna med ungdomarna beskriver flera av dem att de önskar att socialsekreteraren ska se dem som individer med både svårigheter och styrkor, att de ska uppleva en respekt och en förståelse från socialsekreteraren. En av ungdomarna beskriver en rädsla inför mötet med socialtjänsten att man ska se ner på honom för att han blivit anmäld och uttrycker att han känt sig mindre värd. En ungdom beskriver upplevelsen av att det endast är problem och svårigheter som lyfts fram i kontakten med socialtjänsten och önskan om att bli sedd och förstådd som ungdom med de styrkor och resurser som man har:

"Dom är inte intresserade av vad du är bra på! Alltså jag skulle säga att hela samhället, hela världen faktiskt...gör du något brott så finns du i registret och då är du en brottsling och varför finns det inget register för alla bra grejer man gör?"

Förståelse och viljan att delta i utredningen upplever en av ungdomarna som svårt då tilltron inte finns att utredningen har ett syfte och kan vara en möjlighet till hjälp:

"Varför ska jag säga det, dom kommer ändå bara skriva ner det och så kommer dom skriva det på datorn och sen kommer det läggas in i en pärm, det är därför det ska finnas, inte för att dom ska försöka hjälpa mig på något sätt"

Hos de intervjuade ungdomarna finns en tveksamhet kring om deras upplevelser betyder något och det finns en tveksamhet kring deras möjligheter att bli lyssnade på och kunna påverka i kontakten med socialtjänsten.

7.3.2 Matchning

I flera av intervjuerna uttrycks vikten av att ens egen upplevelse matchar och stämmer överens med socialsekreterarens. Ungdomarna beskriver en önskan om att känna gemenskap och tillhörighet i mötet med socialsekreteraren. En av ungdomarna beskriver vikten av att uppleva sig "igenkänd" och kunna identifiera sig med varandra i mötet:

"Hon var riktigt schysst! Hon var ung också, ungdomar förstår sig på varandra och då kommer man bra överens"

En annan ungdom har följande upplevelse:

”Jag blev bemött på det sättet att det första jag märkte var att personen som jag hade kontakt med från socialtjänsten, hon verkade liksom, hennes inställning till hela situationen var liksom ”ja, men jag har haft flera ungdomar som har haft samma problem och som har begått samma brott” så hon hade liksom hela framställt vad hon ska göra, så man märkte ganska fort att det är ingen person som har haft några liknande problem i sitt liv”

En tredje ungdom berättar om vikten av ömsesidigt gillande:

”Jag har haft både och, den jag har nu är jävligt gullig liksom, men det är klart att jag har haft surkärningar och då har det varit rätt jobbigt”

7.3.3 Delaktighet

Önskan att vara delaktig är varierande i intervjuerna med ungdomarna. En ungdom beskriver att han till en början hade en önskan om att få hjälp och en vilja att beskriva hur han önskade att hjälpen skulle se ut. De ungdomarna berättar att deras lust att vara en del i utredningsprocessen beror på om de tror att de kan och får vara med påverka vilka beslut som tas. Det framkommer också att viljan att vara delaktig är avhängig hur relationen med socialsekreteraren känns. Finns det ett förtroende för den enskilda socialsekreteraren och en ömsesidig respekt så uttrycker flera av ungdomarna en vilja att styra och påverka situationen.

”Alltså jag ville ha hjälp från början, men nu känner jag bara att det blir strul och jag är trött på att gå på möten och dom frågar samma saker hela tiden om hur jag mår, så jag tänker, det blir ju aldrig som jag vill ha det typ och då tänkte jag att då kör jag istället mitt eget race”

”Jag har inte brytt mig liksom, ingen har frågat mig vad jag tycker, jag har inte tänkt att det spelar så stor roll”

7.3.4 Intervjutillfället

Utifrån studiens önskan att lyfta fram ungdomars röst blev en naturlig sak att fråga i slutet av intervjun hur ungdomarna hade upplevt intervjutillfället. Hade de känt sig lyssnade på, respekterade och förstådda? Samtliga ungdomar uttryckte att det hade känts skönt att få beskriva sina upplevelser av kontakten med socialtjänsten.

”...det kändes skönt att prata tycker jag! Och att diskutera grejer och så, det var en kul grej!”

”...det känns bra att få berätta hur man har känt sig”

Viljan att kunna påverka finns som tidigare nämnts hos flera av ungdomarna. Alternativt hur en utredningsprocess skulle kunna se ut, vad som är viktigt att tänka på som socialsekreterare och hur ungdomar vill bli bemötta är sådant som framkommer i intervjuerna. Att bli intervjuad i denna studie är också något som flera av ungdomarna upplever som en möjlighet att vara delaktiga.

"...det var kul att uttrycka sina tankar om socialtjänsten och sånt, nu kanske dom ändrar på sig...vissa av dom"

"Det kändes skitbra att kunna påverka lite, eller i alla fall ge bra svar på dina frågor!"

En önskan om att deras upplevelser skulle kunna göra en skillnad uttrycks av ungdomarna. De förmedlar även att det för deras egen del har känts skönt och meningsfullt.

8 Diskussion

8.1 Metoddiskussion

Studiens ansats är att lyfta fram ungdomars subjektiva upplevelser. För att bäst beskriva och utforska det har en kvalitativ metod valts.

I kvalitativa studier är validiteten viktig och är ett sätt att mäta studiens vetenskapliga värde. Kvalitet, trovärdighet och meningsfullhet är delar som betonas (Langemar, 2008). En kvalitativ studie som bygger på intervjuer innebär svårigheter med forskarens objektivitet, då intervjuesituationerna är ett mellanmänniskt möte mellan två subjekt. Det behöver tas i beaktan vid transkribering, arbetet med den tematiska analysen samt analysen (Langemar, 2008). Det har gjorts genom att använda en stringent tolkningsmetod av materialet, vilket bör öka studiens validitet, som är ett mått på att det som är avsett att mätas verkligen är det som mäts. Gällande studiens reliabilitet så är det ej möjligt att dra några generella slutsatser av resultaten utan istället att bidra till en fördjupad diskussion i ämnet.

Fenomenologin i den kvalitativa forskningsintervjun har fokus på innebörderna i undersökningspersonernas livsvärld (Langemar, 2008). Att ge människor möjlighet att beskriva snarare än att förklara eller analysera. Valet av undersökningmetod baseras på att syftet med den kvalitativa intervjun är att försöka fånga vilka olika faktorer som påverkar ungdomens upplevelser av en utredningsprocess. Utgångspunkten i intervjuguiden är ett antal frågor eller teman som sedan fördjupades utifrån intervjupersonernas beskrivningar.

De sex ungdomar som tillfrågades att delta i studien hade valts ut som lämpliga av den ungdomsbehandlare som de haft kontakt med. Hur urvalet av dessa ungdomar skett är utom forskarens kontroll men kan tänkas påverka resultatet i studien. Det kan vara så att ungdomar som har ett missnöje mot socialtjänsten är mer benägna att uttrycka sina upplevelser än de ungdomar som haft goda erfarenheter. Det skulle var intressant att göra en jämförande studie mellan nöjda och missnöjda ungdomar för att kunna koppla deras upplevelser till deras KASAM och därigenom kunna dra slutsatser hur en individs psykiska hälsa påverkas av till exempel känslan av delaktighet och meningsfullhet.

Intervjuerna spelades in med en diktafon vilket troligtvis underlättade flytet i samtalet samt möjliggjorde en ökad närvaro. Att intervjuerna genomfördes i ett samtalsrum som ungdomarna tidigare suttit i kan också ha bidragit till en lugnare och tryggare intervjusituation. Då författaren arbetar i samma lokaler som den ungdomsbehandlare som samtliga ungdomar haft/har kontakt med har det varit extra viktigt att understryka sekretesskyddet samt att allt material avidentifierats. Att materialet lästs igenom flertalet gånger har varit en nödvändighet för att kunna fånga karaktäristiska drag i ungdomarnas berättelser och på ett levande sätt göra deras röster hörda. Vilket eventuellt också bidragit till en ökad kvalitet och trovärdighet gällande resultatet.

Att använda en intervjuguide med teman och öppna frågor har möjliggjort att ungdomarna själva har fått utrymme att till viss del styra intervjun och också prata om det som de själva finner är viktigt i angränsning till ämnet, vilket kan bidra till att öka meningsfullheten i denna studie.

Under processen med att skriva denna studie har användandet av en loggbok varit ovärderligt för att hitta en röd tråd i skrivandet och för att ständigt kunna förhålla sig kritisk till de egna hypoteserna och slutsatserna.

Författarens förförståelse riskerar alltid att påverka en studies resultat och resultatet i denna studie gör ej anspråk på att vara generaliserbart på något sätt utan är en strävan att synliggöra fem stycken ungdomars röst och upplevelser och i och med detta eventuellt hjälpa dem att kunna påverka hur den sociala barnvården ser ut i Sverige.

8.2 Resultatdiskussion

Resultatet i denna studie bygger på de fem intervjuade ungdomarnas berättelser. De frågeställningar som intervjuerna och resultatet utgår ifrån är en utforskning av ungdomars upplevelser efter att ha blivit utredda inom socialtjänsten enligt SoL 11 kap. 1 §.

8.2.1 Delaktighet

Ungdomarnas berättelser av att inte ha känt att de haft makt eller möjlighet att påverka utredningsprocessen eller hur och vilka beslut som i slutändan ska fattas stämmer överens med tidigare studier som gjorts kring föräldrar och barns delaktighet (Sundell & Karlsson, 1999). Samtidigt visar resultaten i denna studie att ungdomarna önskar mer delaktighet och har en längtan efter att bli lyssnade på och respekterade. I den forskning som gjorts har också vikten av att ta del av individens egen upplevelse av sin vardagssituation betonats och bör vara ett av de mest inflytelserika verktygen i en barnavårdsutredning (Sundell, Egelund, Löfholm

& Kaunitz, 2007). Ungdomarna i studien beskriver att utredningsprocessen kan kännas som att det är något som behöver göras utifrån ett administrativt och juridiskt perspektiv och att socialsekreterarens uppgift är främst att dokumentera det som krävs och intresset för deras upplevelser inte alltid står i centrum. Liknande resultat har framkommit i tidigare forskning där dokumentationen som behövs utifrån ett organisatoriskt perspektiv blir det viktigaste (Parton, Thorpe & Wattam, 1997) och där det är låg eller obefintlig inverkan kring utredningsprocessen från föräldrar och barn.

8.2.2 Tillit/Förtroende

Vikten av att ha ett bemötande och förhållningssätt inom socialtjänsten som präglas av att stärka det som är positivt och resursstarkt i situationen är något som stärker individens vilja att vara delaktig och som även ökar känslan av meningsfullhet och hanterbarhet (Antonovsky, 1994). En av ungdomarna beskriver detta på ett talande sätt när han önskar att det också fanns ett register för allt bra som man gör. Önskan att vara delaktig påverkas starkt av individens tro på om det faktiskt går att påverka hur och vilka beslut som tas. I resultaten i denna studie är det tydligt att flertalet ungdomar har en bristande tilltro till att det rent faktiskt blir en skillnad om de uttrycker sina behov och upplevelser.

8.2.3 Makt/Maktlöshet

Begreppet makt är sammankopplat med känslan av att kunna och vilja påverka sin situation och sitt liv. I mötet mellan ungdomarna och deras socialsekreterare finns en tydlig obalans i makt, men genom information, förutsägbarhet och förberedelse delas makten och kunskapen till viss del med ungdomen. Ungdomarnas upplevelser i denna studie är att de har relativt begränsade möjligheter att påverka och deras känsla av maktlöshet är ganska stor. Enligt Socialstyrelsen ska barns möjlighet att bemästra och hantera svåra situationer ständigt eftersträvas och därmed minskar också upplevelsen av maktlöshet (Socialstyrelsen, 2004). Genomgående för samtliga ungdomar är däremot att de har en övertygelse om att de kan och får påverka/styra det skriftliga materialet i utredningen. Flera av ungdomarna berättar också att de känner igen sig i det som dokumenterats.

8.2.4 Att känna sig förstörd

Att som ungdom bli aktuell inom socialtjänsten kan för vissa upplevas som en förlust av kontroll och även som stigmatiserande. För att öka ungdomars känsla av hanterbarhet så bör vi inom utredning och behandlingsarbete prata med barn istället för om barn (Wilson, 2011). Flera av ungdomarna beskriver en önskan om att få mer utrymme att prata om det som är viktigt för dem själva och uttrycker en besvikelse av att det kan kännas som att socialsekreteraren har vissa frågor som samtalet utgår ifrån och att det är socialsekreterarens behov som står i centrum. Resultaten från den här studien stämmer överens med den studie som gjordes

2009 i Skottland där barn och ungdomar uttryckte ett behov av att vara mer delaktiga och att vuxna ska prata med barnen om deras upplevelser (HIE, 2009). Det framkommer även vid frågan hur själva intervjutillfället i denna studie har upplevts att samtliga beskriver det som något positivt och viktigt att få sätta ord på sina upplevelser och känna sig förstådd. Kanske kan det öka ungdomarnas KASAM att både få hjälp att resonera kring meningen med att bli utredd inom socialtjänsten samt att öka hanterbarheten och delaktigheten genom att få upplevelsen av att ens röst blir hörd?

8.2.5 Förståelse

Resultatet i denna studie visar att samtliga intervjuade ungdomar har svårt att beskriva vad syftet med en utredning inom socialtjänsten är. Att inte förstå meningen eller betydelsen av att bli utredd inom socialtjänsten borde påverka ungdomens KASAM i relativt hög utsträckning. Hur skulle ungdomars delaktighet och mående påverkas om de från början i en utredningsprocess fick mer information och förståelse kring situationen och sammanhanget? Kanske är det så att tanken att barn och ungdomar mår bättre av att inte veta har bidragit till detta faktum eller kan det vara så att vi vuxna tror att barn och ungdomar inte kan förstå informationen? Men en fundering blir då att det borde vara vi vuxna inom olika verksamheter som arbetar med barn som utbildas och tränas i att möta dem på deras villkor och med deras språk. Diskussionerna kring hur barns bästa ska lyftas fram och hur barnets behov ska stå i centrum kommer att behöva fortsätta så länge vi bortser från det faktum att de enda som kan berätta hur barns perspektiv ser ut är barnen och ungdomarna själva.

8.3 Förslag till fortsatt forskning

Ett av de starkaste intrycken vid intervjuerna med ungdomarna var deras genuina önskan om att få hjälp samt vilja att få vara med och påverka, att göra sin röst hörd. Den erfarenheten stärker övertygelsen om att vi inom den sociala barnvården i Sverige behöver fortsätta att utveckla metoder som främjar barnets ställning och möjligheter att påverka situationen. Dels stärker detta barnets förmåga att hantera svåra situationer, påverkar det psykiska måendet i positiv riktning men kanske framförallt ökar det barn och ungdomars förtroende och tillit till vuxenvärlden. Att det finns relativt lite forskning som gjorts där barn och ungdomars röst lyfts fram kan vara ett symptom på komplexiteten som finns i att samtala med barn. I utbildningar som finns inom utredning och behandling, behöver fokus vara mer på kunskapen och verktygen som professionella behöver ha i dessa viktiga samtal med barn. En tanke som funnits under arbetet med denna studie är att socialtjänsten borde ha en inbyggd uppföljning och utvärderingsmetod i organisationen, där individens subjektiva upplevelse tas till vara. Dels skulle detta bidra till ett ökat kunnande kring hur socialtjänsten kan utvecklas och dels skulle det troligtvis öka barnen och ungdomarnas psykiska

hälsa. Att använda en grupp ungdomar som fokusgrupp som träffas regelbundet för att prata om dessa frågor och vad ungdomar som blir aktuella inom socialtjänsten kan behöva skulle också kunna bidra till ett ökat kunskapsläge. Sammanfattningsvis finns ett stort behov av att barns subjektiva upplevelser i både utrednings och behandlingsarbete blir ytterligare utforskat för att kunskapen kring barns bästa ska kunna fördjupas och förankras ytterligare.

Referensförteckning

- Antonovsky, A. (1994). *Hälsans mysterium*, Köping: Natur och Kultur.
- Edvardsson, B. (1996). *Kritisk utredningsmetodik*. Stockholm: Liber.
- Her Majesty's Inspectorate of Education (2009). *Good listeners 2 - Hearing the voices of children and young people in children's services*. ED538682. Hämtad från <http://eric.ed.gov>
- Hollander, A. (1999): *Barns rätt att komma till tals – ökat inflytande för barn eller vuxna?* Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet. Särtrycksserien – Nr 100
- Holme, I. & Solvang, B. (1997). *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hultman, E. (2013). *Barnperspektiv i barnvårdsutredningar: med barns hälsa och barns upplevelser i fokus*. Linköping Studies in Arts and Science. 0282-9800;600. doi:10.3384/diss.diva-102187. Hämtad från databasen SWEPUB with Full Text.
- Langemar, P. (2008). *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi*. Stockholm: Liber.
- Lindh-Munther, A. (1999). *Barnintervju som forskningsmetod*. (Examensarbete, Uppsala universitet, Institutionen för lärarutbildning).
- Parton, N., Thorpe, D. & Wattam, C. (1997). *Child Protection: Risk and the Moral Order*. Macmillan: Basingstoke
- SFS 2003:460. *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*. Från <http://www.lagen.nu>
- Socialstyrelsen (2006a). *Barn och unga i socialtjänsten – Utredda, planera och följa upp beslutade insatser*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2006b). *Grundbok: barns behov i centrum (BBIC)*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2004). *Samtal med barn i socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen. Från <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2004/2004-110-8>
- Socialstyrelsen (2013). *Psyisk ohälsa bland unga: Underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*. Stockholm.: Socialstyrelsen. Från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19109/2013-5-43.pdf>

- Sundell, K. & Karlsson, U. (1999). *Sociala barnavård i tio svenska kommuner. Vilka barn berörs, hur utreds de och vad händer sedan?* (FoU-rapport 1999:26). Stockholms Socialtjänstförvaltning: FoU-enheten.
- Sundell, K., Egelund, T., Löfholm, C., & Kaunitz, C. (2007). *Barnavårdsutredningar – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia Förlag.
- Vetenskapsrådet (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
- Wahlström, G. (2000). *Barnets perspektiv i barnavårdsutredningen hörs barnets egen röst?* FoU-Södertörn skriftserie nr 11/00
- Wilson, J. (2011). *Barns röst i utredning och behandling*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bilaga 1

Intervjuguide

Inledande frågor

- Ålder, syskon m.m.
- Berätta om din familj, intressen...
- Beskriv anledning, syfte med intervjun, mitt eget intresse av att få fram barns upplevelser och känslor kring en barnavårdsutredning (KASAM)

(Skapa relation – småprat)

Frågeområden

- Hur fick du veta att det skulle göras en utredning?
- Pratade ni om det hemma?
- Vad tänkte du då?
- Hur kände du då?
- Hur tror du att din familj kände?
- Hur var det att vara med om en barnavårdsutredning?
- Hur kändes det för din familj?
- Stämde det som stod i utredningen?
- Tyckte du att du blev lyssnad på?
- Hur märktes det i den skriftliga utredningen?
- Hade du önskat att något hade gjorts annorlunda under utredningen?

Övrigt

- Hur tyckte du att det var att bli intervjuad?
- Har jag glömt att prata/fråga om något viktigt?

Bilaga 2

Hej!

Jag heter Linda Strömberg och arbetar som familjebehandlare i Salems kommun. Jag går för tillfället en legitimationsgrundande psykoterapeututbildning på S:t Lukas.

Som en del i utbildningen ingår att göra en forskningsstudie och jag är intresserad av hur ungdomars upplevelser ser ut efter att en barnavårdsutredning inom socialtjänsten har gjorts. Mitt intresse kring denna fråga handlar om att en barnavårdsutredning för vissa kan kännas som ett ingrepp i ens privatliv och jag hoppas med denna studie kunna lyfta fram ungdomars röst då det ibland är något som vi missar i dagens samhälle. Hur kan ungdomens upplevelser och tankar belysas extra mycket i en utredning? Hur kan olika verksamheter som arbetar med utredning och behandling ha ett ännu tydligare barnperspektiv genom att prata "med" barn och ungdomar istället för "om". Dessa frågor är exempel på vad jag önskar få svar på genom denna studie.

Jag kommer att intervjua 5 stycken ungdomar i åldern 12-18 år. Samtalen kommer att bandas, inga intervjuer kommer att återges i sin helhet utan endast citat och kortare meningar kommer att användas. Inga namn eller personuppgifter kommer att finnas med och efter att materialet har skrivits ut kommer banden att förstöras. Intervjun kommer att vara ca 40 minuter.

Jag har gett detta brev till er ungdom via deras ungdomsbehandlare inom öppenvården i Salems kommun, ring eller maila gärna om ni undrar kring något så berättar jag mer!

Du eller din ungdom kan när ni vill avbryta er medverkan om ni önskar.

Ditt barns tankar och upplevelser är så klart oerhört viktiga och värdefulla för mig! Kunskap kring barn och ungdomars upplevelser bidrar till att vuxnas bemötande utvecklas och förbättras inom utredning- och behandlingsverksamheter.

Med vänlig hälsning

Linda Strömberg

Studerande, Psykoterapeutprogrammet, Termin 5